

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Ніна Полетун

ПРО ГОГОЛЕВОГО ДІДА

Нещодавно в архіві відшуканий цікавий документ, що стосується родини нашого видатного письменника Миколи Васильовича Гоголя, зокрема його діда Опанаса Дем'яновича Гоголя.

Він народився 1738 року, закінчив семінарію у Глухові і Києво-Могилянську академію, але священницького сану не прийняв і в січні 1756 року став полковим писарем, а через півтора року — військовим канцеляристом при полковій міргородській канцелярії.

Дід Гоголя жив у катерининські часи, коли найінтенсивніше відбувалася інтеграція всього соціально-культурного буття Малоросії в рамках імперії, і він уже не міг обмежуватися натяками на походження із «польської нації», а повинен був активно пробиватися до правлячого стану. Цьому сприяла і важлива подія у його житті — одруження з Тетяною Лизогуб.

Скромний військовий канцелярист полкової канцелярії Опанас Гоголь-Яновський був людиною освіченою: умів читати і писати російською, німецькою, латинською і грецькою мовами. У сімдесятих роках він був домашнім учителем у знатній і багатій сім'ї Лизогубів, закохався у свою ученицю, молодшу від нього років на двадцять і, незважаючи на різницю у віковій і соціальному стані, одружився з нею всупереч волі батьків. У сім'ї Гоголів побутувала легенда, ніби молодята довго поневірялися без коштів, більше десятка років чекали дитини тощо. Правда з цього лише те, що між ними було щире кохання, що по дорозі втікачів пограбували і що якийсь час вони жили досить бідно. Першою пожаліла молодих мати і виділила доньці село з посполитими. Через рік, у 1777 році у них народився син Василь, а ще через три роки Опанас Гоголь-Яновський одержав від тестя за жінкою придане — кілька десятків дворів у селі Калиберда, містечко Бубново і хутір Купчинський.

Таким чином, Опанас Гоголь-Яновський увійшов у сім'ю, яка мала визнаний родовід і розгалужені родинні зв'язки з українською знаттю. У Чернігові досі стоїть прекрасний архітектурний пам'ятник-будинок полковника Якова Лизогуба, пізніше — приміщення полкової канцелярії. Славетний пан, обиватель конотопський і полковник чернігівський Яцько Кобизенко, або Яків Лизогуб, був і за Дорошенка, і під час Петрового походу на Азов наказним гетьманом козацького війська. Він оженив сина Юхима на Дорошенковій дочці; внук його одружився з дочкою гетьмана Івана Скоропадського. Бабка Гоголя, Тетяна Семенівна Лизогубиха, була, отже, з гетьманського і полковницького роду, та й по матері вона походила із «значної» полковницької родини Танських.

Поселившись із дружиною на хуторі Купчинському, Опанас Гоголь-

Яновський назвав збудоване тут помістя Василівкою на честь сина Василя, а хутір — Яновщиною. Але володіти кріпаками він міг, лише будучи дворянином Російської імперії.

Звичайно, прагнення одержати дворянство мало і престижну основу. Дворянин мав право на особливий мундир, і в цьому мундирі юридично він міг без запрошення з'явитись навіть на придворний бал.

Імператор звертався на «ти» до кожного підданого, але звичай забороняв йому особисто ображати дворянина.

Протягом 18 століття українська старшина боролася за право увійти до російського дворянства, і лише після ліквідації полкового устрою і політичної автономії Малоросії вона одержала юридичні норми для запису в дворянські родові книги.

Тяжба Опанаса Гоголя за дворянство триває кілька років. Архівні документи дають змогу зробити висновок, що він був занесений до алфавітного списку дворян Золотоніського повіту ще в 1786 році. 20 грудня 1787 р. предводитель дворянства Золотоніського повіту бунчуковий товариш Максимович у своєму рапорті на ім'я губернського предводителя дворянства Київського намісництва повідомляв про необхідність внесення змін до цього списку, тому що в квітні 1787 р. Опанас Гоголь отримав чин секунд-майора. Наводимо текст запису з необхідними змінами:

«Афанасий Демьянов сын Гоголь Яновский, лет 49 женат на дочери бунчукового товарища Симеона Лизогуба Татьяне, детей имеет одного сына корнетом лет 7.

По последней 1782 года ревизии состоит уезда Лубенского в селе Кононовке наследственных мужеска пола 2, женска 1, в приданое получены уезда Золотоношского селе Келеберде мужеска пола 63, женска — 59, уезда Голтвянского хутора Кунчина мужеска—77, женска—69 душ.

Живет уезда Золотоношского в селе Келеберде. Секунд-майор в отставке».

Автограф: «секунд-майор Афанасий Гоголь».

(Держархів Чернігівської області. — Ф. 133. Оп. 1. — Спр. 8. Арк. 550, 553.)

У 1792 році Опанас Гоголь-Яновський і його рід були внесені в першу частину дворянської родовідної книги.

ОНЕГІН У БІЛЬШОВИЦЬКОМУ ЧЕРНІГОВІ

Що краще сатири показує час? Саме вона їдко і влучно вихоплює недоліки суспільного ладу і з цих шматочків складає портрет епохи. А на ньому — людина в колі своїх повсякденних проблем. Варто лише озирнутися на історію світової літератури і ми побачимо класичні зразки сатири, що дозволяють і зараз дихати повітрям минулих епох.

Перед нами іскрометний і талановитий зразок сатири післяреволюційного Чернігова. Надрукований він був у березні 1919 року в газеті чернігівської профспілки літераторів і журналістів «День голодного ребенка». Її лише раз випустили відомий публіцист, прозаїк, літературознавець Михайло Могилянський та В. Семенников. Кошти від реалізації газети повинні були піти на допомогу голодним дітям, як зазначалося на її сторінках.

А хто такий АЛАР — автор «онегінських строф»? Це згодом відомий радянський сатирик і пародист Олександр Архангельський (російською мовою скорочення імені і прізвища виглядає — Ал. Ар), який перебував тоді в Чернігові і працював у журналі «Просвещение». Чому в такому випадку він не поставив повне прізвище під цим твором? Важко сказати. Але ще в 1988 році про публікацію цього фейлетону в чернігівській пресі не могло бути і мови. Адже про більшовиків і «светлый строй» не можна було писати сатиричним пером.

МАЛЕНЬКИЙ ФЕЙЛЕТОН

Неизданные строфы «Евгения Онегина»

(Публикуется во всеобщее пользование пушкиноведов).

I.

Покинув пыльную Одессу,
Онегин мчится в Петроград.
Любовь оставила повесу
И скучным стал дорожный чад.
Он снова в паутине сплина.
Опять знакомая картина:
Балы, балеты, вечера —
Эт цетера, эт цетера!
Так пролетели дни и годы
И грянула грозой война.
За нею вслед потрясена
Россия бурей свободы.
Вот, сбросив буржуазный ад, —
Стал красным серый Петроград.

II.

Средь социальных потрясений
В те дни кто быть спокоен мог!
И на Украину Евгений,
не чуя под собою ног,
Спешит удрать от грозных сдвигов,
В патриархальнейший Чернигов,
Где есть (и лучше не ищи)
Малороссийские борщи;
Где по Шоссейной пары бродят,
Где есть «Наука» и «Мираж»²,
Науки страсти нежный стаж,
Где основательно проходят,
И не узнает вас никто,
Коль вы не пьете кофе в «Сто».

III.

«Мы все учились понемногу
Чему-нибудь и как-нибудь».
И вот в далекую дорогу
Правительства свершают путь.
Но от поездов — ни бельмеса.
Бесплодна пыльная Одесса
И лишь подкидыв буржуа
Кричит союзника — уа!
Евгений был благоразумен —
Пил молоко и сало ел,
И полегокечку толстел,
Как в келии отец игумен.
Когда ж пришел урочный срок.
Большевики в Чернигов — скок!

IV.

Губземотделы, Губпродкомы,
Народобразы и Чека
Для многих были незнакомы,
Когда пришли издалека.
Перемещение учреждений
Со страхом наблюдал Евгений
И с обывателем не раз
Зубрил расклеенный приказ.
Потом ему все стало проще,
Он даже начал возражать!
Он даже перестал дрожать
За свой желудок [кстати — тощий!]
И — так бывает иногда —
Окончил Биржею Труда.

У.

И что ж! Такой огромный номер
Оттуда выдали ему,
Что не дождавшись службы, помер
Бедняк, ненужный никому.
Он свой альбом, бережет и пару
Пред смертью завещал Алару,
Но пушкинистам — ни черта!
(Вот интересная черта!)

Так кончил длинный путь Евгений.
— Мир праху твоему, герой!
Ты видел новый, светлый строй;
Ты видел хаос потрясений.
За твой, Онегин, щедрый дар
Тебя дорисовал

АЛАР.

¹ — (лат.) і так далі.

² — назви кінотеатрів у Чернігові.

«В БУДУЩЕМ ЭТОГО НЕ ДОЛЖНО БЫТЬ»

(3 архіву НКВС)

Кримінальна справа № 72362/568 слідчої частини Чернігівського облуправління НКВС (фонд зберігання П-3499) — рутинна справа. Навесні 1938 року, ведучи за настановами великої Партії планомірно-кривавий психологічний наступ на підневільне населення, заарештували на Новгород-Сіверщині більше півсотні чоловік, навіть очевидним росіянам написали в анкетах «українець» і звинуватили в приналежності до зловорожої української націоналістичної підпільної повстанської організації. Для показу, що слідство проводиться об'єктивно, справи кількох чоловік виділили в окреме виробництво, а сорок шість осіб за постановою «трійки» негайно розстріляли. У 1956 році президія Чернігівського обласного суду не визнала за ними жодної провини. Тільки й того, що знайшли в 70-річного пенсіонера Кука Кузьми Зіновійовича, хоч і промовистий, однак не ним складений, двадцятирічної давності документ (т. 2, стор. 1), який пропонуємо увазі читачів. Можливо, ніде більше він і не зберігся...

Справа ПФ-3499, том. 2 стор. 1:

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

чрезвычайного заседания Новгородсеверской Городской Думы
30 октября 1917 года

Городская Дума, в составе Председателя и 17 гласных, обсудив создавшееся в связи с восстанием большевиков положение, вынесла следующую резолюцию.

1) Восстание большевиков не имеет нравственного оправдания: ибо если идеи большевиков разделяются большинством граждан Российской республики, то эти идеи через месяц имели бы возможность осуществиться законодательным путем через Учредительное Собрание.

2) Своим восстанием большевики хотели сорвать Учредительное Собрание.

3) Большевики показали себя неспособными к творчеству и созиданию. Большевики — разрушители: они разрушили в Петрограде и других несчастных городах и селах общественность, уничтожили права личности на неприкосновенность, примкнувшие к ним темные силы совершили кошмарное количество насилий, грабежей, убийств и воровства...

4) Внеся разложение в ряды демократии, большевики показали себя врагами революции.

5) Своим выступлением после блестящих побед немецкого оружия на нашем фронте большевики содействовали немцам и показали себя врагами отечества.

6) А посему — никаких соглашений с большевиками, полное им презрение и бойкот, а над главарями и виновниками восстания суд по всей строгости закона.

II

Обсуждая о причинах той легкости, с которой большевики могли произвести свое преступное выступление, Дума нашла, что пропаганда мятежа и приготовление к нему большевики производили совершенно открыто и беспрепятственно. В будущем этого не должно быть: Правительство должно уметь предотвращать преступления: убийство граждан, изнасилованные женщины, грабежи общественного и частного имущества примкнувшими к шайке большевиков хулиганами и черносотенцами — это грех и попустительство Временного Правительства и его агентов.

III

В виду всего сказанного, Дума 1) призывает граждан не голосовать при выборах в Учредительное Собрание за список № 9 большевиков — они себя довольно показали 2) Полагает, что Правительство должно уметь знать народную волю, которую должно проводить до Учредительного Собрания без колебаний твердой рукой.

Подлинное подписали: Председатель Думы А. А. Кононенко и гласные Л. З. Ершов, М. С. Кафтановский, Ш. Л. Гуревич, Н. А. Голосов, Г. М. Керданов, Б. С. Ромб-ро, Н. М. Руденок, С. К. Гарбузов, А. И. Корицкий, В. И. Пиневич, А. М. Михайлов, Л. А. Осмоловский, П. Л. Ягудин, С. Л. Аграновский, С. М. Певзнер и С. С. Зезюля.

С подлинным верно:

Председатель Думы А. Кононенко.

Публикация Володимира ШКВАРЧУКА